

9.1 Nej...

Rád bych teď vzpomínal jiným způsobem a věnoval se různým superlativům. Uvědomuji si, že nejsem přítel různého uspořádávání podle různých vlastností, a že se teď pouštím do něčeho, co mi svým způsobem nesedí. Proto také tam, kde nepůjde vysloveně o numerické hodnoty, nebudu odpovědi formulovat nějak jednoznačně. Zkrátka, rád bych se sdělil s tím, jak některé své zážitky a prožitky vnímám a co pro mne bylo důležité. Začnu zeměpisem, a to nejdříve tím, kde nejseverněji, nejjižněji, nejzápadněji a nejvýchodněji jsem byl. Ani zde nebudou odpovědi jednoznačné. V nejvýchodnějším bodě, v němž jsem se nalézal, jsem seděl v autobuse. Nezastavil, nevystoupil jsem. A možná by tam ani nebylo moudré zastavovat. Ale začnu severem. I když mám pocit, jak daleko na severu jsme s Evinkou při zájezdu na Island byli, k polárnímu kruhu jsme nedorazili. Zeměpisná šířka¹ vodopádu **Gulfoss** je **64°20'**, pro úplnost uvedu i jeho zeměpisnou délku, která je -20°7,3'.

S nejjižnějším místem je to o něco komplikovanější. Zřejmě "prvenství" patří portugalskému nádraží ve **Faro** se zeměpisnou šířkou **37° 1'** (délka je zde -7° 56'), kde jsme přestupovali, když jsme cestovali z Lisabonu do Sevilly. Nejjižnější zastavení bohatší než pouhé sedění na nádraží na lavičce bylo o dvě minuty² severněji (pokud vycházím ze správných údajů), a to v **Syrakusách-Ortidže** (**37° 3'**, délka 15° 18').

Nejzápadnější místo je od nejsevernějšího vzdálené jen asi 120 či 130 km; je také na Islandě v blízkém okolí mezinárodního letiště **Keflavík** a jeho zeměpisná délka je **-22°37'** (šířka zde je 63°59').

Jak jsem se už zmínil, určité rozpaky mám s určením nejvýchodnějšího místa. Zřejmě má délku **29° 34'** a je na silnici, podél jejíž východní strany vede finsko-ruská hranice (dnes je to ještě horší představa než tehdy). Rozhodně jsem rád, že jsme tam cestou z Punkaharju do Imatry nezastavovali. Naším nejvýchodnějším navštíveným místem je zřejmě zmíněné finské **Punkaharju** se zeměpisnou délkou **29° 24'** (jeho šířka je 61° 45'), k němuž bych se rád ještě v

¹ Severní zeměpisnou šířku označuji kladně, jižní bych značil záporně, avšak to je jen taková akademicky myšlená poznámka, neboť na jižní polokouli jsem nebyl. Obě znaménka však využiji u zeměpisné délky, kterou budu na východní polokouli uvádět s kladným znaménkem, na západní se záporným.

² V severojižním směru je 1 minuta asi 1,85 km. Ve východozápadním směru podobný vztah platí na rovníku; na 30., 40., 50. 60. rovnoběžce je 1 východozápadní minuta po řadě 1,60, 1,42, 1,19, a 0,93 km.

této kapitole vrátil. Všechny uvedené údaje se týkají nejen mne, nýbrž i Evinky, jejíž dřívější nejsevernější bod – norská Snåsa – je jen o několik minut jižněji než Gulfoss (pro mne jím před naším zájezdovým obdobím byl Brønderslev na severním okraji dánského Ålborgu).

Pro zajímavost – jaké extrémy zeměpisných souřadnic jsem měl na konci roku 1989? Sever i západ byly i tehdy v témže státě; místo Islandu to byla Velká Británie. nejsevernějším místem byla skotská obec **Killiecrankie** (severní okraj města Pitlochry) s šířkou **56°45'** (délka -3°46'), nejzápadnější bylo západní pobřeží velšského ostrova **Anglesey** s délkou **-4°38'** (šířka 53°47'). Naším nejjižnějším místem do roku 1989 by společně navštívený **Bělehrad** s šířkou **44°49'** (jeho zeměpisná délka je 20°28'). Nejvýchodnějším místem, kde jsem za dob komunistických byl, byla asi projížděná železniční zastávka **Čaňa** s délkou **21°18'** (šířka 48°36') na trati z Miskolce do Košic, a o pár minut západněji ležícími **Košicemi** jsem se procházel.

Omlouvám se všem, koho toto povídání nudilo. Když jsem byl žákem prvního školního stupně, byl zeměpis hlavním předmětem mého zájmu. Pak se před něj dostala matematika s fyzikou. To, o čem jsem teď psal, svým způsobem spojuje to, co mě v oblasti zájmů celým životem provázelo. U zeměpisu sice ještě zůstanu, ale budu si všímat jiných, někdy i hodně subjektivních vlastností. Obrátím svou pozornost k *městům*. Údaje týkající se počtu obyvatel jsou dost problematické, nejen tím, že se někdy hodně rychle mění, nýbrž často není jasné, co se tím kterým městem myslí. Poměrně časté jsou městské aglomerace, které svým vzhledem jsou jedním městským celkem, avšak administrativně může jít o několik správně samostatných měst. Snad mohu konstatovat, že největším městem, které jsme navštívili, je **Londýn** s téměř 9 milióny obyvatel – používám údaje z tabulky, kterou jsem nedávno našel na internetu. Druhým mým největším navštíveným městem je **Berlín** (3,6 mln) – tam jsem byl bez Evinky, a konečně pak přijde zas námi společně navštívený **Madrid** (3,2 mln).

Teď už přejdu k subjektivně vnímaným znakům. Uvažoval jsem, které je nejhezčí hlavní město, které jsem viděl. Kdybych měl říci pouze jedno, tak bych asi zůstal u naší dobře známé **Prahy**. To by ale pro někoho byla nezajímavá odpověď, a tak k ní přidám několik dalších krásných měst: **Tallinn, Stockholm, Lisabon, Amsterdam**; netroufám si je nějak uspořádat. Rozhodně mezi ně neřadím Paříž či Řím

Některá města jsou svou koncepcí mimořádně pozoruhodná. Mezi ně rozhodně patří obdélníkové hrazené město **Aigues Mortes** u Montpellieru, **Aquieieia** v Benátsku, anglická universitní města **Oxford** a **Cambridge** a německé hrázděné město **Celle**. V dobách, kdy normální cestování nebylo možné, na mne velice zapůsobila slovinská města **Koper** a **Piran**, připomínající historická italská města, a sice na město Celle nedosahující, nicméně také hrázděnou architekturou bohatá harzská města **Wernigerode** a **Quedlinburg**.

Měl bych se zmínit i o hradech a zámcích. Nejmhutnější hradní zřícenina, kterou jsme navštívili, je v severních Pyrenejích. A ona kromě mohutnosti a nepřiliš snadné dostupnosti (zdolat kopec od parkoviště vyžaduje nezanedbatelnou námahu) má ještě jednu prioritu, jíž je nezapamatovatelný název. Poněvadž nejsem odkázán na osobní paměť, mohu zde její název napsat: **Peyrepertuse**. Mezi navštívenými hrady za nejúžasnější bych označil veliký, mohutný a prostorný **Warwick** jižně od Birminghamu (v tomto druhém největším britském městě jsme ovšem nebyli), kde jsme byli rok po mém úrazu levého kolena a mně se tam k naší velké radosti podařilo zdolat nemalý trojciferný počet schodů. Ještě větší než Warwick ovšem je saský hrad **Königstein**. Když jsem jej ještě v době vlády komunistů navštívil s Petrou, byl tvořen několika samostatnými objekty k navštívení, zpravidla s malým vstupným. Když jsme tam zajeli s Evinkou r. 2016 z děčínské dovolené, celý prostor hradního komplexu podléhal jednotnému již nemalému vstupnému. Ovšem zážitek stál za to. – Měl bych se ještě zmínit také o nějakém zámku. Zmíním ten snad nejpozoruhodnější – **zámek v Sintře**, jehož dva komíny vypadají jako zvláštní, velké věže, tento přívlastek zaslouží.

Mezi městskými zajímavostmi se uvádívají i hroby a pomníky. Vidět v Syrakusách **Archimedovu hrobku** byl zážitek. Nezapomenutelný pro mne zůstal pomník prvního rektora Lublaňské university **Josipa Plemelje**, na němž kromě matematického výrazu byl nápis, který mi mluví z duše: *Matematika je mi životní potřebou a uměleckým požitkem* (či *prožitkem*).

Ted' už obrátím svou pozornost blíže k přírodě, a to k *horám*. Naše poznávání vlakem a pak autobusovými zájezdy z nás nijaké horské turisty nevytvořilo. Hranici 2000 m jsme překonali, nemýlím-li se, jen dvakrát; **Hafelekar** nad Lincem má 2256 m³ a horská pláň **Babele** nad Bušteni v Rumunsku se také rozprostírá nad 2000 m. Na první místo jsme použili lanovku, pod druhé nás

³ Údaje o výškách objektů jsou v metrech nad mořem, "n.m." nepíšu.

zavezlo auto, které zajistil vedoucí zájezdu; od auta nás docela táhlý, avšak nepříliš příkrý výstup čekal. A snad bych mohl zmínit ještě další dvě "vysoká" místa, byť pod 2000 m, v obou případech navštívená pomocí lanovky: **Vogel** ve Slovinsku nad Bochyňským jezerem a **Predné Solisko** u Štrbského plesa (na Slovensku v dobách existence Československa). A kdybych měl říci, návštěva které hory přinesla nejkouzelnější dojem, asi bych uvedl již zmíněný **Vogel** a k němu přidal **Monte Generoso** (cca 1700 m) na švýcarsko-italské hranici nad Komským jezerem, kam jsme dojeli horským vláčkem.

A na extrémní výšek hor se podívám ještě z jiné strany. Položím si otázku, v kterých zemích jsem navštívil nejvyšší horu. Zmíním tři, ale u všech to bude s rozpaky. Navštívil jsem nejvyšší horu České republiky **Sněžku** (1603 m), ale bylo to v době, kdy to nebyla ještě nejvyšší hora státu – existovalo Československo. Navštívil jsem nejvyšší horu Východního Německa **Fichtelberg**, jenže dnes už neexistuje Východní Německo a Spolková republika Německo má v Bavorsku hory daleko vyšší. A konečně navštívil jsem nejvyšší horu republiky Estonsko **Suur Munamegi**, která je zároveň nejvyšší horou celé trojice pobaltských republik. A šli jsme od silnice z parkoviště autobusů až na vrchol pěšky. To zní hezky, jenže nadmořská výška jejího vrcholu je 318 m, tedy méně, než je nadmořská výška nejvyššího místa mé domovské Prahy (Sobín, 399 m).

Vzpomínám na superlativní horské zážitky. Podle nadmořské výšky se tam dostaly hory z Alp a Karpat, a když uvažuji o horských útvarech v rámci státu, došlo i na kopeček s 318 metry nad mořem. Myslím, že bych zde měl rozhodně zmínit ještě jeden horský zážitek, kdy jsme byli asi 800 m nad mořem, ale jeli jsme tam prakticky z úrovně moře úplně bezkonkurenční prudkou serpentinou s nesmírně ostrými zatáčkami, jejíž zvláštnost se promítá i do názvu, který překračuje náš poznávaný svět. Je to **Cesta trollů**, vedoucí jižně od norského města Åndalsnes.

Od hor bych rád teď přešel k *vodě*. Přiznám se, že zde si s těmi superlativy vím rady ještě hůře než v předchozích případech. Voda se dost spojuje s koupáním. V *moři* jsem se moc nenakoupal. Asi nejsilnější pozitivní vzpomínku mám na Severní moře ve švédském **Kungshamnu**, kde jsem plaval mezi velikými oblými kameny (nejsem příznivcem písku) a díval se na krásné členité pobřeží s krásnými malými domky, krásně ladícími s tamní krajinou. Opustiv vodu jsem rád použil dokonce i bundu. A vzpomenu zde ještě na jedno mořské koupání, tentokrát ve Středozezemním moři, a tak ne zrovna se studenou vodou, ovšem

příjemně kontrastující s horkým vzduchem, a s krásnými výhledy na mnoha malíři oblíbené jihofrancouzské historické městečko **Collioure**, asi 20 km vzdálené od katalánského pohraničního města Portbou.

Přejdu teď ke *koupání sladkovodnímu*. Úžasné, nezapomenutelné koupání jsme zažili v jezeře v našem nejvýchodnějším místě, ve finském **Punkaharju**, kousek pod chatičkou, v níž jsme bydlili. Úžasně čistá, příjemná voda a pohled na jezero a zalesněné břehy. Finská krajina je tak jezery protkána, že se často používají trajekty pro převoz autobusu, a tak turista ani nemá topologický přehled o tom, zda je na kontinentální pevnině či na ostrově. Až s velikým zpožděním jsem se dověděl, že jsme se v Punkaharju koupali ve čtvrtém největším evropském jezeře **Saimaa**⁴, v němž je spousta ostrovů, takže jeho velikost není patrná. A kdybych měl zmínit *říční koupání*, které se mi nejvíce vrylo do paměti, zavítám v duchu do jihofrancouzské Okcitanie k řece **Hérault** a nad ní se klenoucími několika mosty, z nichž nejstarší nese název Ďáblův. K pozitivní zážitkům, které přinesly krásná krajina a příjemná voda, oceněná zvláště v souvislosti s nefungující montpelliérskou sprchou, se připojil jeden takový úsměvně negativní; ve stánku s občerstvením nám nebyli s to poskytnout kávu, neboť jim nefungoval příslušný stroj (oni na kávu potřebovali stroj! – tím více jsem smutně pociťoval zdejší nedostupnost mého oblíbeného "turka" kávy, vyžadujícího jen umletou kávu a vařící vodu).

Rádi vzpomínáme na slovinská jezera **Bled** a **Bohinj** (Bochyň), na úžasné vodopády v Norsku a na Islandě (jejich názvy však v hlavě nezůstaly), a samozřejmě na norské fjordy. Ty byly nádherné všechny, ale přesto prvenství mezi nimi bych asi dal Geirangerskému fjordu, který je kousek jižně od Cesty trollů.

Nerad bych vytvářel dojem, že superlativy jsou spojeny s cizinou. Větší **pěší výlety** jsme dělali v Čechách. Své tři nejdelší jsem podniknul jako student MFF, s Jardou jsme od pražské MHD zašli na Kokořínsko, i když jsme se v závěru rozdělili a ve vlaku zas pak sešli, každý jsme udělali asi 57 km. Cesta z Prahy do Čelákovic a zpět měla asi 47 km. Rád vzpomínám i na svůj individuální výlet z Hostivaře přes Průhonice do Jílového s koupáním nedaleko Žampachu, pak cestou do Davle a na vlak do Bojova; pochopitelným, byť nečekaným důsledkem tohoto asi 40 km dlouhého výletu byla výrazně tmavší levá tvář než

⁴ **Saimaa** (švédsky Saimen) je mělké jezero (hloubka do 82 m) na jihovýchodě Finska, ve východní části Finské jezerní kotliny. Leží v nadmořské výšce 76 m. Větší jsou ruské Ladožské a Oněžské jezero a švédské jezero Vänern.

pravá (dopoledne k jihu, kolem poledne na západ, odpoledne k severozápadu). S Evinkou jsme v pražském okolí podnikli asi 30km výlet z Čakovic přes Kostelec nad Labem do Byšic, Košátek a Kropáčovy Vrutice. Kolem 30 km měly i výlety na jedné z našich prvních dovolených, kdy jsme byli ubytováni v Hošťálkové asi 4 či 5 km nad údolím s centrem obce; k dosažení cíle jsme několikrát museli ráno sejít do obce (to šlo snadno) a pak odpoledne z obce vyjít do kopce k našim hostitelům.

Existují ovšem superlativy i jiné než zeměpisné či místopisné. Aspoň některých bych se zde rád dotknul. Nejdříve zavítám do daleké minulosti, abych z různých typů škol zmínil nejoblíbenější učitele. Začnu druhým stupněm základní školy, kde ono prvenství jasně patří mému třídnímu učiteli ze 7. a 8. třídy **Jaroslavu Srpovi**, který má určitě velký podíl na mé další životní orientaci na matematiku a fyziku. A na něho pak na večerní střední škole navázal externí učitel fyzik **František Vítek**, tehdy odborný asistent na Fakultě všeobecného lékařství (nedávno jsem o něm slyšel jako o stále aktivním emeritním profesoru féže fakulty, jejíž název se však změnil na 1. lékařskou fakult UK). Časově mezi těmito školami byla ještě škola učňovská. Pan učitel **Josef Tomaides** rovněž hodně přispěl k mé matematické orientaci, a to především tím, že si ode mne nechával některé matematické věci vysvětlovat (byl průmyslovák). A ředitele školy **Františka Šimu** jsem vnímal jako hluboce věřícího křesťana; když jsem jednou moc toužil uvnitř týdne slyšet dva zahraniční kazatele, poslal mě do Prahy na služební cestu.

Na Matfyzu jsem měl řadu úžasných učitelů. Rád bych z nich zmínil aspoň **Ladislava Procházku** (algebra), **Jaroslava Blažka** (teoretická aritmetika, algebra, předseda rigorózní komise) a **Karla Kuchaře** (teorie relativity, seminář o současných problémech fyziky), který však, žel, pro roce 1968 emigroval.

Se svými zaměstnáními jsem býval spokojený, zvláště poté, co jsem opustil dělnickou třídu. Rád vzpomínám i na téměř dělnické zaměstnání průvodčího (je tam hodinová mzda). Nejkrásnějším zaměstnáním pro mne byla **výuka na katedře matematiky VŠE**, kdy už jsem měl za sebou šedesátiny. Negativním superlativům se zde vyhýbám. Ale jednou si jej dovolím použít – vím, které bylo mé nejošklivější, nejnepříjemnější zaměstnání: pomocník u topenářů na Petynce. bylo to po nástupu do "organizovaného náboru" Jedinou jeho světlou stránkou bylo, že trvalo jen jeden den. Podařilo se mi, že od dalšího dne mě

Montované stavby zaměstnaly v malešickém skladu, v místech, kam se teď z oken našeho bytu díváme.

Rád bych se zmínil i o svých *nejoblíbenějších knihách*. Stárnu, měním se, staré vzpomínky se stávají vágními. Myslím, že jako kluk či mladík jsem ze spisovatelů měl nejraději **Julese Verna** a **Stanisława Lema**. Dost brzo jsem přišel na chuť detektivkám; jako oblíbení mě provázejí **Agatha Christieová**, **Erle Stanley Gardner** a další, už po šedesátce jsem si oblíbil detektivky Jitčiny spolužačky z prvního stupně **Michaely Klevisové**, britské diplomatky **Ann Grangerové**, která působila i v Praze, a americké autorky **Lee Harisové**, v jejíchž detektivkách s vyšetřováním pomáhají i řádové sestry; zvláštní kouzlo pro mne mají detektivky **Camilly Läckbergové-Erikssonové**, které se odehrávají nedaleko v této kapitole už zmíněného *Kungshamnu*.

Nečtu ovšem jen detektivky. Když přemýšlím o superlativu, napadají mne z oblasti beletrie tři tituly, ten první z nich je ovšem trojnásobný, neboť jde o trilogii. Mám na mysli norského autora **Trygve Gulbrandsena** a jeho dlouhou historii zajímavé rodiny ze starého, teprve se zabydlujícího Norska: **Věčně zpívají lesy**, **Vane vítr z hor**, **Není jiné cesty**. Trilogii jsem přečetl aspoň třikrát. Jinou knihou, která mě hodně oslovila, je především pro děti určená **Chaloupka strýčka Toma** od americké učitelky **Harriet Beecher-Stoweové** asi z poloviny 19. století, v níž přibližuje problémy spojené s otrokářstvím a otroctvím.

Obě zmíněná díla od cizích autorů jsem četl v českém překladu. Jako třetí uvedu historickou beletrii, která mě opravdu chytla. Je od českého autora, avšak její česká verze neexistuje. **František Vladimír Lorenc**⁵, rodák z Vrd, polyglot, autor první české učebnice esperanta, na sklonku období Rakousko-Uherské monarchie před povinností jít na vojnu emigroval do Brazílie a psal ponejvíce portugalsky. Jeho román **Chamas de odio e a luz do puro amor (Plameny nenávisti a světlo čisté lásky)** se odehrává v Čechách v době předhusitské a husitské; scéna, kdy Žižkova sestra Kateřina z Trocnova současně ošetřuje zraněné z obou válčících stran na mne hodně silně zapůsobila.

Po celý život pro mne byla důležitá odborná literatura – teologická, matematická, fyzikální a obecně přírodovědecká, ekologická, nefinančně ekonomická.. A zajímaly mne i texty, které tyto obory propojovaly. Mnohé se

⁵ Francisco Valdomiro Lorenz

mění a zastarává. Z teologické literatury jsem vždy měl rád díla **Jana Hellera**, zvláště mne oslovovaly texty, které propojovaly teologii se vztahem k životnímu prostředí. Z matematické literatury jsem si zvláště oblíbil algebraicky orientované základy matematiky od **Nika Prijatelja** (z tohoto slovinského zdroje jsem čerpal i pro diplomku), velice rád jsem vždy měl **Kurošovu** Algebru, s velkou chutí jsem četl články ekonoma **Hermana Dalyho** se zajímavým přesahem do teologie a ekologie. A rád čítám matematicko-fyzikální zamyšlení **Johna Barrowa** a řadu dalších knih. Mám radost, že ve své knihovně mám celkem bohatý výběr různých překladů **Bible** do srozumitelných či i méně srozumitelných jazyků, a občas jej doplním tím, co poskytuje internet.

Filmy a divadla nepatří do centra mého zájmu. Přesto bych se rád na závěr zmínil o divadelní hře **Kodaň** od **Michaela Frayna**, která byla pro mne zcela mimořádná a velice rád na ni vzpomínám. Viděli jsme ji v divadle v Celetné a líčí rozhovory vedené v době druhé světové války mezi dánským fyzikem Nielsem Bohrem a jeho o hodně mladším německým kolegou Wernerem Heisenbergem.

Praha, srpen 2023